

Utveckla arbetsmiljöstatistiken!

Eskil Wadensjö

Arbetsmiljön är mycket viktig och kräver bra statistik. Inte bara lön och andra former av ersättning utgör villkoren vid en anställning, även arbetsmiljön gör det. Det är därför precis som vad gäller löner viktigt att ha bra statistik vad gäller arbetsmiljö för att kunna följa utvecklingen över tid och jämföra villkoren för olika grupper. För bra analyser om arbetsmarknaden baserade på registerdata behövs alltså även tillgång till arbetsmiljöuppgifter. Arbetsmiljöverket har huvudansvar för den statistik som behandlar arbetsmiljön, men även Försäkringskassan och SCB har viktiga roller. Det behövs samtidig tillgång till arbetsmiljödata och andra arbetsmarknadsdata. Här ska kort behandlas arbetsmiljöstatistiken och hur den kan vidareutvecklas. För översikter se till exempel rapporter från Arbetsmiljöverket som Arbetsmiljöverket (2020; 2021; 2021 b) och rapporter från SCB som SCB (2021) som bygger på ULF/SILC som är en urvalsundersökning. För uppgifter om arbetsskadeförsäkringen se publikationer från Försäkringskassan, till exempel Försäkringskassan (2021, s. 67–68).

ARBETSOLYCKOR MED DÖDLIG UTGÅNG

De allvarligaste arbetsolyckorna är de med dödlig utgång. De har minskat över tiden, vilket i huvudsak kan ses som ett resultat av omvandlingen av näringslivet. Men även åtgärder inom arbetsskyddsarbetet har betydelse. Det sker en redovisning efter bransch och kön.

Varje år inträffar ett antal arbetsolycksfall med dödlig utgång som inte registreras i denna statistik, bland annat dödsfall bland de som är utstationerade till Sverige från annat land. I den publicerade statistiken relateras de inte till antalet utstationerade i Sverige, vilket borde vara möjligt att göra då Arbetsmiljöverket har ansvar för utstationeringsstatistiken. För mer om utstationering och statistiken om den i Sverige och andra länder se Sjödin och Wadensjö (2020; 2022).

Det kan även finnas dödsfall bland de som deltar i arbetsmarknadspolitiska åtgärder, praktikanter, med fler. Även dessa bör redovisas och analyseras.

FÖRFATTARE

Eskil Wadensjö, professor, Institutionen för social forskning, Stockholms universitet,
eskil.wadensjo@sofi.su.se

ARBETSOLYCKOR MED OCH UTAN SJUKFRÅNVARO

Det absolut största antalet arbetsolyckor har inte dödlig utgång. De arbetsolyckor som inte har dödlig utgång delas upp i de som leder till sjukfrånvaro och de som inte gör det. Det sker en redovisning efter bransch, ålder och kön och också typ av olyckor. Viktigt är att särredovisa efter födelseland och vistelsetid. De som nyligen kommit från ett annat land kan ha en större risk för arbetsolyckor av olika skäl som att ha arbete i mer riskutsatta yrken och att genom bristande kunskaper i svenska ha svårare att tillgodogöra sig säkerhetsinstruktioner.

Också vad gäller arbetsolyckor saknas uppgifter för de som är utstationerade till Sverige. Då det finns anledning till att tro att de oftare drabbas av arbetsolyckor än andra, är det viktigt att få statistik för denna grupp.

OLYCKOR PÅ VÄG TILL OCH FRÅN ARBETET

Även olyckor vid resor till och från arbete och vid resa till och från lunch vid en lunchpaus räknas som arbetsolyckor, vilket inte är fallet i alla länder. Trafikolyckor är en viktig del av denna typ av arbetsskador. Här är regionala skillnader, årstidsvariationer och transportformer av intresse. En bra statistik och på den baserad analys skulle kunna ge underlag för åtgärder för att reducera förekomsten av sådana olyckor. Det kan gälla åtgärder för ökad trafiksäkerhet och förbättrad organisation av pendlingstrafik.

ARBETSSJUKDOMAR

Arbetssjukdomar är av flera slag. En komplikation är att de inte alltid går att hänföra till det senaste arbetet och arbetsplatsen. Den som har blivit utsatt för belastningar eller andra risker kan ha bytt arbete innan symptomen får ett genomslag som gör att sjukdomen registreras som en arbetssjukdom. Det kan till exempel vara så att de som känner att belastningar i arbetet börjar ge negativa effekter på hälsan lämnar sitt arbete för en annan typ av arbete och först när de arbetar på en annan arbetsplats och kanske i en annan näringsgren får konstaterat en arbetssjukdom som dock beror på det tidigare arbetet. Det är viktigt med longitudinella data för att kunna analysera orsakerna bakom arbetssjukdomar.

ARBETSSKADEFÖRSÄKRINGEN OCH KOMPLETTERANDE FÖRSÄKRINGAR

De som arbetar omfattas av arbetsskadeförsäkring och vid kollektivavtal dessutom av kompletterande avtalsförsäkringar. Ett problem är att arbetsskadeförsäkringen är en sekundär försäkring som bara träder in när sjukförsäkringen inte ger en full täckning enligt reglerna i arbetsskadeförsäkringen. Många av de som får ersättning på grund av arbetsskada får alltså inte ersättning från arbetsskadeförsäkringen

utan från sjukförsäkringen och ingår alltså inte statistiken som avser arbetsskadeförsäkringen, se bland annat Sjögren Lindquist och Wadensjö (2012a; b; c). Det finns argument för att göra arbetsskadeförsäkringen till en primär försäkring med avgifter relaterade till risker i arbetet. Det kommer att ge en mer korrekt bild av omfattningen av antalet arbetsskador och kan också ge incitament till åtgärder som medför att antalet arbetsskador minskar.

ANNAN ARBETSMILJÖSTATISTIK

Arbetsmiljö är inte ett endimensionellt begrepp – att bli arbetsskadad eller inte bli arbetsskadad – utan mycket mer. För en allsidig bild av arbetsmiljön behövs uppgifter om bland annat hur självständigt arbetet är, hur arbetstiderna är och mycket mera. Här kan uppgifter främst hämtas från intervjuer och enkäter. Se bland annat uppgifter i ULF/SILC. Det är värdefullt att komplettera uppgifter om arbetsolycksfall och arbetssjukdomar med uppgifter om till exempel arbetstider, arbetslokaler, krav i arbetet samt flexibilitet eller bundenhet vid arbetsplatsen, det vill säga olika former av fysisk och psykosocial arbetsmiljö. Pågående forskning pekar på att arbetsolyckor är underrapporterade. En samkörning av Arbetsmiljöverkets register med AFA-försäkrings register skulle kunna bidra med ny information. För skillnader i arbetsmiljö mellan grupper se till exempel Albin, Bodin och Wadensjö (2021) och referenser i den. Det finns också skäl för att granska arbetsmiljön i nya snabbt växande branscher som den för gig-företagare. Se till exempel Boeri m.fl. (2020) för erfarenheter av utveckling inom dessa branscher i tre länder, Italien, Storbritannien och USA.

NÅGRA SLUTSATSER

För undersökningar och forskning om arbetsmarknaden är det viktigt att kunna kombinera data om löner och övriga former av ersättning med uppgifter om olika aspekter av arbetsmiljön. Det är också viktigt att få uppgifter om trender i utvecklingen av arbetsmiljön och hur arbetsmiljön varierar mellan näringsgrenar och mellan olika egenskaper som ålder, kön, utbildning och födelse-land. Arbetsolyckor och arbetssjukdomar är av olika art och det finns en betydande underrapportering. Det är viktigt med en bättre statistik baserad på register men också på andra typer av underlag. Bra statistik kan ge underlag för en bättre politik på området.

REFERENSER

- Albin, M., Bodin, T. och Wadensjö, E. (2021), "Sustainable work for health and job longevity", *European Journal of Workplace Innovation*, Special Double Issue: European Approaches to Sustainable Work, Vol. 6(2), s. 147–162.
- Arbetsmiljöverket (2020), "Arbetsmiljön 2019", Rapport 2020:02.
- Arbetsmiljöverket (2021a), "Arbetsorsakade besvär 2020", Rapport 2021:3.
- Arbetsmiljöverket (2021b), "Arbetsskador 2020", Rapport 2021:01.

- Boeri, T., Giupponi, G., Krueger A.B. och Machin, S. (2020), "Solo Self-Employment and Alternative Work Arrangements: A Cross-Country Perspective on the Changing Composition of Jobs", *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 34(1), s. 170–195.
- Försäkringskassan (2021), "Socialförsäkringen i siffror 2020".
- SCB (2021), "Arbetsmiljö 1980–2020", Levnadsförhållanden 2021:3.
- Sjödin, E. och Wadensjö, E. (2020), "25 år med utstationering av arbetstagare till och från Sverige – Reglering, omfattning och arbetsmarknadseffekter", SIEPS Rapport 2020:8.
- Sjödin, E. och Wadensjö, E. (2022), "Posted workers" i *Handbook of Labor, Human Resources and Population*, SpringerNature.
- Sjögren Lindquist, G och Wadensjö, E. (2012a), *Kunskapsöversikt kring samhällsekonomiska kostnader för arbetsskador*, Arbete och hälsa 46(3), Vetenskaplig skriftserie, Göteborgs universitet
- Sjögren Lindquist, G. och Wadensjö, E. (2012b), "Arbetsskadeförsäkringen: Den glömda försäkringen", *Nordisk försäkringstidskrift*, 2012(1).
- Sjögren Lindquist, G. och Wadensjö, E. (2012c), *En alternativ arbetsskadeförsäkring*, Underlagsrapport nr 8 till den Parlamentariska Socialförsäkringsutredningen.